

VIDÉKFEJLESZTÉSI
MINISZTERIUM

B E S Z Á M O L Ó

1. A támogatási szerződés száma: **645-6/2015/NAKVI**
2. A projekt címe: **Waldorf Iskola a Hortobágyon**
3. A kedvezményezett neve: **Jó Ritmus Művészeti Nevelésért Alapítvány**
4. A kedvezményezett címe: **4029 Debrecen, Eötvös u. 46-48.**
5. A kedvezményezett aláírásra jogosult képviselője, beosztása: **Dr. Czár Csaba**
6. A szerződött Támogatás összege (Ft): **bruttó 1.999.000 Ft**
7. Az elszámolt Támogatás összege (Ft): **bruttó 1.999.000 Ft**
8. A Projektkez felhasznált és elszámolt önerő, (amennyiben a szerződés tartalmazza) ezen belül:
  - a saját forrás összege: **0 Ft**
9. A Támogató által folyósított Támogatás összege (Ft): **bruttó 1.999.000 Ft**
10. Az elszámolással egy időben lehívott Támogatás összege (Ft): **0 Ft**
11. A Projekt megvalósítási helyszíne(i): **Hortobágy, Debrecen**
12. A Projekt megvalósításának szerződés szerinti és a megvalósítás tényleges időpontjai:
  - kezdési időpont: **2015.01.05. / 2015.05.13.**
  - befejezési időpont: **2015.10.31. / 2015.10.31.**

13. A Projekt megvalósításának szakmai összefoglalása az elért eredmények részletezése (a megvalósított tevékenységek ismertetése, az elért eredmények szöveges és számszerűsített bemutatása, az elszámolásban szereplő jelentősebb tételek szöveges indoklása):

Iskolánk a Földművelésügyi Minisztérium és a Hungarikum Bizottság által támogatott „*nemzeti értékek és hungarikumok gyűjtésének, kutatásának, népszerűsítésének, megismertetésének, megőrzésének és gondozásának támogatására*” elnyert HUNG-2014 C kódszámú pályázat keretein belül világörökségünk, a Hortobágy mint tájegység, élővilág, kultúrtáj élményszerű megismerését, bemutatását vállalta magára.

A Waldorf-iskolák “a fej, a kéz és a szív iskolájaként” ismertek, hiszen az **intellektuális elemek** mellett nálunk kimondottan hangsúlyos az érzékszervi tapasztalás, a gyakorlati tevékenység, a kertművelés, a kézimunka, a tanultak művészeti tantárgyakkal, **kirándulásokkal, valódi tapasztalatokkal való elmélyítése.**

Pályázatunk egyik fő célja ezért is volt a tanulandók megélése, az **epochális oktatásunkhoz kapcsolódó interaktív módon való tanulás.** A komplexitás, a tantárgyak közti összefüggések felismerése-megélése leginkább a valódi kimozdulások, a **hortobágyi kirándulások során szakavatott vezetőktől** hallott új ismeretek birtokbavételével váltak leginkább érthetővé.

Így földrajzból, honismeret tárgyából a táj, a szülőföld elmélyültebb ismerete. Irodalomból az Alföld mint Petőfi fő témája. Állattanból a hazai fajok testközeli ismerete. Növénytanból, kémiaiából az egészséges életmódhoz kapcsolódó gyógynövények, helyi természeti értékeink felfedezése. Történelemből a csárdautak, a betyárvilág és ’48 időszaka. Meteorológiából a felhőtan pusztai körülmények közötti “átélése”. Csillagászatból a valóban szabad ég alatti égi utak felfedezése. Kézművességből a pásztorfaragások motívumkincsének felfedezése.

Az életkori sajátosságoknak megfelelően választott programok differenciálttá tették az egyes osztályok úticéljait, melyek mindenhol célzatosan, a tananyaghoz választott témakörök szerint rendeződtek. Tavasszal 3 osztály tudott kirándulni és erdei iskolában részt venni ezen a tájegységen, a többiek ősszel részesültek ezekben az élményekben. Mindezekről az egyes osztályok tanítói által írt külön beszámolókat mellékelünk.

Az epochális oktatás 3-4 hetes periódusban gondolkozva egy tantárgy elmélyítésére épít, de **az interaktív tananyag feldolgozás mellett más módon is kötődünk a Hortobágyhoz: egyes jeles napjaink is erősen kapcsolódnak az ottani kiemelt rendezvényekhez** (pl. az állatok behajtásának, kihajtásának eseményéhez). Iskolai ünnepeink is igazodnak az évkör hagyományosan is kiemelt napjaihoz.

Szent Mihály napján osztályaink kivonultak a Hortobágy folyó partjára, ahol a délelőtti folyamán különböző erőpróbák során bizonyították: képesek a „sötét erők” legyőzésére. Nálunk ugyanis hagyomány, hogy hét próba során /rönkdobálás, ostorcsattogtatás, dobósárkánnyal célbadobás, futás, bekötött szemmel fák közti tájékozódás stb./ a gyerekek fehér kövecskéket gyűjtenek, amiket aztán a nap végén egy óriási mérlegbe helyeznek. A másik serpenyőben egyetlen nagy fekete kő az ellensúly – ezt kell jelképesen és ténylegesen lenyomni. Óriási élmény a győzelem – a sok kicsi, de együttesen látványos hozzájárulás.

Ugyanakkor Mihály nap a hagyomány szerint az állatok behajtásának és a termények betakarításának is ünnepe – nálunk egyfajta terményünnep, amikor egy óriási bőségkosarat telítünk meg a Föld kincseivel: ezért minden gyermek hozott magával 1 terményt. Elhelyeztük a kosárban a hozott terméseket: a látványos telítődés után mondtunk köszönetet „Földanyának” a bőséges adományért.

A gyönyörű helyszín lehetőséget adott a **puszta növény- és állatvilágának behatóbb megismerésére** is, de az együttes közös „küzdés”, élményekkel teli erőpróba is maradandóvá tette a délelőtti hortobágyi Mihály-napunkat. Slambucot főztünk ebédre, majd délután **Pásztormúzeumba, Állatsimogatóba, látogatóközpontba, Madárkórházba** vonultak el az egyes osztályok. Az egész napos tartalmas programot a buszos kiutazás tette lehetővé.

1-2-3. osztály:	Állatsimogató és fajátszótér meglátogatása
4-5. osztály:	Madárkórház meglátogatása
6-7-8. osztály:	Pásztormúzeum interaktív feladatokkal, múzeumpedagógus segítségével
7-8. osztály:	további „felfedezések”kerékpárral

A közös kirándulónap mellett egyes osztályok erdei iskolai programokon és az epochális oktatáshoz kapcsolódóan külön kiránduláson is részt vettek. Részletes beszámolóik az alábbiakban találhatóak.

A sok élményteljes „ottlét” és tanulmányút, ill. a pályázat lehetővé tette a **látottak, tapasztaltak művészi feldolgozását.**

Minden osztály a maga szintjén dolgozta fel a tanultakat: többféle technikával, anyaggal. **Rajzok, festmények, fogalmazások, versek, agyagszobrok, faragások, horgolt állatok készültek.** A szülők bevonása is megtörtént: az első osztálynak szervezett fészekrakó táborban gyapjából nemezelték gyermekeik iskolaszékére **nemezpárnát:** ezek motívumai között is szerepeltek a hortobágyi motívumok.

A Hortobágy-kiállításunk bevezető eseménye volt a **solymászbemutató,** ahol Kiss Balázs, a hortobágyi Madárkórház munkatársa nem csak madarokról tartott élménybeszámolójával, előadásával keltette fel a gyerekek érdeklődését, hanem az érdeklődők kezébe adva egerészölyvét elkápráztatta a hallgatóságot.

Pénzes Bernadett: „A 4. osztályosok nagyon várták, hogy megérkezzen az általuk már ismert egerészölyv, Katinka és Kiss Balázs, madarász. A gyerekek délutáni idejébe tudtuk illeszteni ezt a programot, az alsó tagozat együtt vett részt rajta. Katinkáról és általában az ölyvek életmódjáról sok információ elhangzott, valamint ember és madár kapcsolatáról a solymászat okán. A gyermekek legnagyobb élménye az volt, hogy a kezükre vehették a madarat, valamint szinte fejüket érintve repült el felettük a ragadozó. Ilyenkor minden más megszűnik a gyermek számára: csak a madár és ő, valamint a közöttük lévő kapcsolat létezik. Ezért volt kihagyhatatlan ez a valódi találkozás az állat lényével.”

Hóünnepünkön, mely egybeesett a WOW Day, azaz a „Waldorf One World” rendezvényünk időpontjával, a Bocskorszj Társasággal közösen **nagyszabású kiállítást szerveztünk a gyerekek alkotásaiból, a kirándulásokon megörökített élmények, próbák fotóiból.** Köszönet Kozák Lajosnak a szervezésért, a rendezvény lebonyolításáért.

A színvonalat emelte, hogy a Hortobágy **Természetvédelmi Egyesület gyönyörű, profi fotóit is kiállíthattuk,** élethű tükörként is felhívva a figyelmet a tájegység látnivalóira. Hóünnepünket pedig a **Hortobágy Néptáncgyűttes hortobágyi népviseletbe öltözött tagjainak hortobágyi tánca** nyitotta meg. Emellett **az egész iskola megtanult egy hortobágyi dalt,** ami - együtt énekelve - betöltötte a tornacsarnokunkat. (A megnyitó ünnepségen elhangzott dalról és a hortobágyi táncról videófelvétel is készült.)

A rendezvényre meghívókat, plakátokat készítettünk: **meghívást kaptak iskolánk szülői közösségén kívül a debreceni ökoiskolák is, a Hortobágyi nemzeti Park, Madárkórház, Fecskeház stb.** A plakátokon és kiállításunkon is természetesen feltüntettük a támogatást nyújtó a Hungarikum Bizottság és a Földművelésügyi Minisztérium nevét és a pályázat címét.

A kiállítás megnyitója után a délutáni WOW Day-en is középpontban volt a Hortobágy, összekapcsolva más, a nagyvilágban található világörökségi pontokkal. A felsős tanulók **hortobágyi totót** töltek ki az ide érkező érdeklődőkkel, **vetítéses előadásokat tartottak e tájegységről** és más világörökségi pontokról.

Az alsóbb osztályokkal is a **témához kapcsolódó játékokat** szerveztek: pl. élőhelyek szerint kellett csoportosítani összekevert állatokat. Az egyik kiemelt helyszín a Hortobágy volt. Az arcfestés során pedig a kicsik hortobágyi kisállatokká változhattak.

Az érdeklődők **a hagyományos gazdálkodásról szóló előadás** meghallgatása után a teaházban **hortobágyi ízeket** kóstolhattak, hiszen a szendvicsek “ízét” Rózsa Péter virágoskúti biogazda padlizsánkrémje, zakuszkája stb. szolgáltatta.

A szülők visszajelzése szerint is tartalmas nap és látványos tükör került eléjük. Örültek annak, hogy bár nem vehettek részt a kirándulásokon, de a kiállított alkotások hűen tükrözték, hogy a tanultak mélyrehatóan beépültek; a gyerekekre valóban mély benyomással voltak a Hortobágyon tapasztalt, átélt élmények, tanultak.

Igyekszünk ezt a sok szép munkát még több ember elé tárnunk: próbálunk helyet találni művelődési házakban, könyvtárban, vagy más kiállítóterben alkotásainknak, hogy minél több helyen felhívjuk a figyelmet a Hortobágy gyermekszemmel is felfedezett szépségeire.

A fentiek teljesítése mellett vállalásunk volt egy **kiadvány** elkészítése is: egyik oldalán a **kiállításunk anyagaiból** válogatott alkotásokból **naptár**, másik felén a **Hortobágyhoz kapcsolódó játékos feladatsor**. A **népszerűsítés általuk is megvalósul**, hiszen **Waldorf-iskolák** központi gyűlésén az ország összes Waldorf-iskolája, ökoiskolák gyűlésén pedig **ökoiskolák is kaphatnak** ezekből a kiadványokból.

Köszönjük, hogy támogatásukkal nem csak a Hortobágy behatóbb megismeréséhez, csodálatos világának népszerűsítéséhez járultak hozzá, hanem gyermekeink eme tájegységhez való kötődésének erősítéséhez, a szülőföld, az élővilág és tárgyi örökségünk megbecsüléséhez, értékeléséhez is.

Interaktív epochális oktatás a Hortobágyon – 2015. 09. 29.

Hortobágyi Állatsimogató

2015/2016 tanév 1. osztály

Hegedűsné Tóth Judit – osztálytanító

„Egy nap a hegyekben egy hegynyi könyvvel ér fel.”

Az a gyerek, aki saját szülőföldjét, vidékét bejárta lábával, megismeri évszakait, megszereti füveit, fáit, aki ismeri a háziállatokat, hallott a régi falu életéről, megismerte az egykori helyi népviseletet, táncolta a néptáncokat és rájöhetett, hogy a földműves munkája nélkül senki sem jut élelemhez: abban kifejlődik egy erős érzelmi kötődés. A szülőföld és a haza szeretete, de emellett felnőtt korában képes lehet megszeretni más tájak, vidékek, élőlények, népek életét is, ezzel az együttérző átéléssel nyitottá válik a Föld egésze iránt.

Az **első gyermek** még erőteljesen hagyatkozik az **érzékszervi tapasztalásokra** – legnagyobb hatással rá még az így megélt élmények vannak, nem pedig az intellektuális tudásanyag halmozása. Városi gyerekek lévén sajnos nem mindenki számára természetes az állatok közelsége sem. A műanyag játékok, a szörmeállatkák, a külföldi tömegcikkék általánosak, ugyanakkor nemcsak otthon nem jellemző, de pl. Állatkertbe ellátogatva sem természetes egy-egy **őshonos állatfaj**, régen közismert háziállat jelenléte. Ezért esett választásunk a hortobágyi Állatsimogatóra, ahol a gyerekek örömmel kerültek testközelbe más, ráadásul e tájegységre kimondottan jellemző lényekkel. A bárányokat simogatva pl. így kiáltottak fel:

“Ebből [mármint a gyapjúból] van a nemezpárnánk!”

Boldogan gyűjtötték a gyöngytyúkok, ludak, kacsák tollait, hogy aztán az iskolapadban megformázott madárcák megkapják farktollaknak a kis pihéket.

Szamarak, rackajuhok, nyulak, kecskék, mangalica sertések, madarak látványa mellett élénk tárult egy régi világ millióje. A **pásztorok kontyos kunyhókba élvezettel bujkáltak** egymás elől, a kocsikra felülve boldogan tili-tolizták egymást, **a régi eszközöket – malomkő, őrlőkő, darálók – erőnek erejével hajtották, próbálták megmozdítani.** Az állatsimogatóhoz épült fa játszótér is lenyűgözte őket: felejthetetlen élményekkel gazdagodtak a páratlan helyszínen. Visszavágynak és a feldolgozás során színes rajzaik sokatmondóan tükrözik: ezzel a korosztállyal csak így, testközelben, élményszinten, valódi tapasztalással lehet kapcsolódni a Hortobágy régi értékeinket őrző, egyedi világához.

Köszönjük, hogy támogatásukkal mindez elmélyülten átélhetővé, felejthetetlen élménnyé vált gyermekeinkben, s bennünk pedagógusokban egyaránt!

Interaktív epochális oktatás a Hortobágyon – 2015. 09. 29.

Hortobágyi Állatsimogató

2015/2016 tanév 2. osztály

Villon Gyöngyi – osztálytanító

A gyermekek maguktól értetődőnek veszik az őket körülvevő világot, a környezetüket. Tudatosabbá mesékkel, történetekkel, az évszakok váltakozásának követésével, tapasztalataik megosztásával tesszük. A természet birodalmait, az elemeket, az évszakokat, a csillagokat úgy kell érzékeltetni, mintha saját maguk beszélnének. Megszemélyesítjük őket.

Második osztályban megtapasztalják, hogy az ember miként kapcsolódik a természethez és milyen is a **természet átélése**, fontossá válik a benne való **tevékenység, munkálkodás**. Emellett sok-sok állatmesét hallanak.

Tavaly ősszel – elsősökként – is ellátogattunk a Hortobágyra a **daruvonulásban** gyönyörködni, és a **Halastavaknál** a Hortobágy **madárvilágával** ismerkedtünk.

Idén ősszel Mihály napon az **Állatsimogatót** kerestük fel és a gyerekek a lehető legközelebről ismerhették és érinthették meg az állatokat, így a **magyar parlagi számár**, a **gyimesi rackajuh**, **magyar parlagi kecske**, a **mangalica** és a baromfiudvar, benne a **gyöngytyúk**, **magyar tyúkfajták**, **fodros lúd**, **magyar parlagi pulyka**. Az osztály kedvence a csacsi lett és a sok kecske.

A gyerekek nagy örömmel vették birtokba az Állatsimogató melletti játszóteret, amely tájjellegű fajtáikaival hívogatta őket és a gyermekszekereket, amelyekkel élményszerűbben tudták bejárni a területet.

Az **élmények feldolgozása** beszélgetéssel történt: beszámoltak arról, nekik melyik állat tetszett a legjobban, melyiket tudnák elképzelni sajátjuknak. Majd lerajzolták A/3 méretű rajzlapon legkedvesebb hortobágyi pillanataikat.

Interaktív epochális oktatás a Hortobágyon – 2015. 06. 10.

2014/2015 tanév 2. osztály

Interaktív epochális oktatás a Hortobágyon – 2015. 09. 29.

2015/2016 tanév 3. osztály

Kovács Ágnes – osztálytanító

Az első osztályban még az egység jegyében találkoztak a gyerekek az állatokkal a mese harmonikus világában. Ott ahol a Nap a Hold, a Föld és a Csillagok még egy birodalomban laknak. Második osztályban azonban a kettősségek erősödnek. Elválik a fény és a sötétség, megjelenik a fent és lent, a szimmetria. **A legendák és állattörténetek** uralták ezt az időszakot.

A célom az volt, hogy a gyerekek **természetes környezetükben** találkozzanak az állattörténetek szereplőivel, az élővilágunk tapinthatóvá, érzékelhetővé és élet közelivé váljon. Erre kiváló alkalmat nyújtott a **Hortobágyi Vadaspark állatsimogató** programja. A gyerekek boldogan töltötték ott az állatok között a délelőttöt. Még nevet is adtak egyik lovacskáknak, a Boróka nevet kapta. Kiváló volt az együttműködés a park dolgozóival.

Programjaink között a séta, állatetetés, kocsikázás, korabeli játékokkal való ismerkedés szerepelt.

Ezután kézművesekkel ismerkedtünk meg a **Kézműves Házban**, mintegy előretétekintéssel is a harmadikos tananyag előkészítése céljából és persze a magunk örömeire. Történeteket hallgatunk meg a **régi és új mesterektől: fazekas, szíjgyártó, faragó, ötvös, kovács**.

Mégis a legnagyobb élmény a lélek számára a szabadság megtapasztalása volt, mely a tekintetnek és a mozgásnak is óriási teret adott.

Az osztály nagy átalakuláson ment keresztül ebben az időszakban. Könnyebbé vált velük a munka az órákon. De ami ennél fontosabb, az egy megfogalmazhatatlan elem: az együttlétnek, a jelenlétnek, az egymásra való nyitottságnak, az odafigyelésnek egy olyan minősége, ami korábban így nem volt tapasztalható. Ám hogy valójában mi történt a mélyben, az majd - úgy gondolom - a nyári alvási periódus után, a harmadik osztályban nyilatkozik meg.

Interaktív epochális oktatás a Hortobágyon – 2015. 05. 13.

2014/2015 tanév 3. osztály

Erdei iskola a Hortobágyon – 2015. 09. 25-26.

2015/2016 tanév 4. osztály

Interaktív epochális oktatás a Hortobágyon – 2015. 09. 29.

2015/2016 tanév 4. osztály

Pénzes Bernadett – osztálytanító

2015. május 13-án a 3. osztály Hortobágyon töltött egy napot tanulmányi kirándulás keretében. A harmadik évfolyamon a Waldorf-iskolások környezetük, szűkebb tájegységük **hagyományos mesterségeivel** ismerkednek meg, tavasszal természetrajz kapcsán a mesterségekhez kapcsolódó **állatokkal**, a **tájjal**, a tájon található és hasznosítható **természetes anyagokkal** foglalkozunk.

Kézzelfogható, valós tapasztalatokat szántam a gyermekeknek a hortobágyi programjaink összeállításakor. Korábbi kirándulás alkalmával a Pusztai Állatparkba látogattunk, így ismerősek voltak az ember körül hagyományosan e tájon élő állatok. A pásztorkodásról azonban egy rackanyáj terelésének kipróbálásán kívül nem volt tapasztalatuk a tanulóknak.

Igyekeztem az eddigi tapasztalatokból és ismeretekből kiindulni, így a következőképpen állt össze a programunk:

Bérelt busszal reggel indultunk az iskolából, s a rónán már útközben felfedeztük a **pásztorkodás** hagyományos jeleit: **aklokat**, nagy **vályúkat**, **gémeskutat**, **pásztorkutyát**, végül a távolban **nyáját**, **gulyát** és **pásztoraikat**. Mire a **Pásztormúzeumhoz** értünk, már javában a hortobágyi pásztorkodásról beszélgettünk. A Pásztormúzeumban aztán e hagyományos **mesterség** összes ágával ismerkedhettek a gyerekek a kiállított tárgyak, eszközök, ruházat, építmények segítségével, filmrészletek, képek megtekintésével, szövegek olvasásával. A **pusztai legeltetés** jellemzői, a **pásztorkodás rangsora**, a **suba**, a **szűr** az öltözet jellegzetes darabjaiként, a **pásztorfaragások**, a **gulya**, **csorda**, **nyáj**, **konda** és **pásztoraik** mindennapjai a pusztán mind-mind megelevenedtek a gyermekek előtt.

Csak hosszas nézelődés és beszélgetés után tudtunk elindulni következő állomásunkhoz, a **Körszínház**hoz, ahol más, sokszor ma már ritka **kézműves mesterségek** hagyományos műhelyeit jelenítették meg kiállítás keretében. Így láthattuk, milyen egy régi **kovács**, **bognár**, **mézeskalácsos**, **kalapos**, **kötélverő** stb. műhely.

Ezután indultunk, már 11 óra körül a **Látogatóközpontban** működő **kézműves műhelyek**hez, ahol munka közben láthatták a mestereket a gyermekek, sőt néhány helyen egy-egy mozzanatát is kipróbálhatták a munkának. Beszélt pl. Boján Imre a riselésről és megmutatta hogyan dolgozik. Jártunk többek **között nemezkészítő, szövő műhelyben, szücsnél és fafaragónál**. Stieglmayer Sándor mutatta meg a faragás fortélyait.

Kis pihenő és a hideg elemőzsia elfogyasztása után **népi hangszeret készíthettünk**, az úgynevezett **zúzólot**. Ezzel lelkesen együtt játszottak, dúdoltak el dalokat, zenéltek a gyerekek.

A **mátai fazekasműhely** volt utunk következő állomása, ahol a **korongozást** figyelhették meg a gyerekek, és az edények, korsók készítésének más munkafázisait.

Ezután következett a **pusztai fogatozás** programunk, ekkor szekéren utazva jártuk be a környékbeli pusztát, és a legeltetés helyén tudtuk megfigyelni az állatokat. A **ménésnél** az osztályhoz odajöttek a csikósok, kérdezhettek a gyermekek a lovakról, a munkáról. Majd egy **szürkemarha gulyánál** álltunk meg, ökrösszekeret, s a gulya itatását nézhettük meg, azután **kondát** láttunk, s egy nagy **rackanyáj** közelében az állatok hajtását, terelését figyelhettük meg. A legnagyobb hatást a gyerekekre a dagonyázó **vízibivalyok** tették. A hatalmas állatokat karnyújtásnyira megközelítette szekerünk. Láthattunk sokféle **madarat** is, s a gyönyörű tájon a zötykölődés is felejthetetlen élmény lett. Kívánságra az utolsó programunk a látogatóközponti játszótéri játék volt. Ezután sok élménnyel, fáradtan, 17 órakor indultunk vissza a busszal Debrecenbe.

A következő napokban a természetrajz és mesterségek epochafüzetben örökítettük meg a tapasztaltakat és zeneórán használták a gyerekek saját készítésű hangszerüket.

Kétnapos erdei iskolai program Hortobágy-Mátán a Fecskeház erdei iskolában

2015. szeptember 25-26-án két napot tölthetett a negyedik osztály (18 gyermek és két kísérőjük) az **állattan epochához** kapcsolódva a Hortobágyon. Az állatvilág, egyes állatfajok sajátos külleme, testfelépítése, viselkedése, élőhelye volt a témánk. Mivel az előző tanévben az ember mellett élő állatokkal már ismerkedtek a gyerekek, ezen a tanulmányi kiránduláson a **vadvilágról** való minél közelebbi **tapasztalatszerzés** és **az állatok megfigyelése** volt a programjaink célja. Hortobágy ehhez rengeteg lehetőséget kínál, valójában két napba nem is fér bele minden. Az esős és hűvös idő miatt nem tudtunk folyamatosan a szabadban lenni, nagyon fontos volt, hogy vissza-vissza térhettünk a Fecskeházba szárítkozni, melegedni, megpihenni.

A következőképpen alakultak programjaink:

Szeptember 25-én reggel busszal indultunk a kirándulásra. Első helyszínünk a **hortobágyi Halastavak** volt. Kisvasúttal tudtunk a tavak között utazni az egyes megfigyelő állomások között, s az utazás során szakvezető segített felismerni az egyes **madárfajokat**, amelyek példányai közel kerültek hozzánk: **szürke gémekek, ludak, vörös vércse, sirályok, récék**. Mesélt a **tavak élővilágáról**, az **egyes fajokról**. A végtelennek tűnő vízen kiépített rejtkehelyekről a távolban lévő **darvakat, kócsagokat, nyári ludakat, sast** távcsövekkel, messzelátóval hozták közel számunkra. A **nádasban békákat, halakat, siklót, kagylókat** fedeztek fel a gyerekek. A kilátó 10 méter magasban lévő felső szintjéről néztünk körül, láttuk a zöld tündérfátyóval fedett víztükröt, szigeteket, nádasokat, lapályokat, a **Hortobágy „vad” sokszínűségét, változatosságát**.

Az erdei iskolában töltött pihenő és ebédelés után a **Madárpark** és **Madárkórház** programjain vehettünk részt. Az alapítvány munkatársa, Kiss Balázs vezette végig a gyerekeket a kiállításon, sok tudnivalót és érdekességet megemlítve a **vadvilágról**, a **gazdag madárvilágról**. A madarak kórterméibe bepillantva elmesélte, hogyan sérülhetnek meg az ember által alakított világban, tájban a madarak: autók ütik el, meglövik, mérgeződnék, áramütést szenvedhetnek a madarak. Elhangzott az is, hogy az így megsérült vagy megbetegedett madarakon hogyan segítenek, hogyan kezelik, majd a **röpdékben** való lábadozásuk után hogyan engedik vissza a természetbe az állatokat. A kórtermekben láttunk vörös vércsét, baglyokat, gólyát, egerész ölyvet, bölömbikát, láttuk azt is, hogyan lesz jobban injekcióban beadott orvosságtól egy bagoly. A nagyröpdében közelről csodálhattunk meg sokféle gázlómadarat: többek közt kanalas gémet, fekete gólyát, de ragadozó madarak is pihentek, lábadoztak a röpdékben. A gyermekek kedvencei a beszélő holló és a simogatható egerészölyv, Katinka lettek. Solymászbemutatóval és a Madárpark játszóterén este 18 óráig tartó játékkal zártuk a programot.

A Fecskeházban még volt időnk vacsora előtt beszélgetni, rajzolni az állatokról. Vacsora után pedig Fekete István Kele című történetének részleteinek hallgatása után térhettek nyugovóra a gyermekek a kényelmes, tiszta szobákban.

Másnap 10 óra előtt már a hortobágyi **Vadspark** busza érkezett értünk. Kalandos, hangulatos út után (fás, ligetes tájban minduntalan kanyargó út) érkeztünk a parkba. Itt újra csak más arcát mutatta a Hortobágy: fás, bolyongós rejtekek tárultak szemünk elé. Vezetőnk, Szilágyi Éva lelkesen mutatott meg minden állatfajt, s hosszan beszélgetett az ekkorra már sok ismeretet gyűjtött, de még mindig kíváncsi gyerekekkel. A **rétisas** pár, a **keselyűk**, a fára mászó **rókák**, az **aranysakál, görény**, a három **farkas**, az **őzek, hattyúk, darvak**, a **vidra** elbűvölték a gyerekeket. Csak a kitaró eső és fázó lábak miatt húzódtunk fedett helyre, de itt is kellemesen tudtuk tölteni az időt: rejtvények, színezők, kiállítás várták az elfáradt tanulókat. Innen, meleg, fedett helyről lehetett megfigyelni a darvakat, gólyákat, a vidrát is. Ebéd és rövid séta után a 16 óra után induló vonattal utaztunk haza Debrecenbe, ahol a várakozó szülők nyakába a gyerekek mellett rögtön élményeik özöne is zúdult.

A következő héten a főoktatásokon, **állattan epochán** kamatoztatni tudták megfigyeléseiket, tapasztalataikat a gyerekek, rajzórán **állatrajzokat** készítettek, a kézimunka órákon **csigát agyagoztak**, emlékezve az esős időben gyakran feltűnt kis jószágokra.

Mihály-napi kirándulás a Hortobágyra – 2015. szeptember 29.

A gyerekek kívánságára újra a **Madárkpark**ba mentünk az 5. osztállyal együtt. Játéktéri játék után (száraz, napos időben, amikor nem csúsztak a fapallók és játékok) szívesen nézték meg újra a gyerekek a kiállítást, azt, hogy a kórtermekben milyen változások történtek. Végre száraz időben jutottak a röpdébe is, így jobban tudták figyelni a madarakat, és elmélyülten figyelték kívülről, a kémlelőhelyekről is a különböző állatokat. Meglepték a kórház munkatársait azzal, hogy milyen sok dologra emlékeznek a korábban hallottakból, s milyen biztonsággal ismerik fel a különböző madarakat. Büszke voltam a negyedik osztályra.

Erdei iskola a Hortobágyon – 2015. 06. 04-05.

2014/2015 tanév 4. osztály

Interaktív epochális oktatás a Hortobágyon – 2015. 09. 29.

2015/2016 tanév 5. osztály

Máth Jánosné Hajdú Noémi – osztálytanító

2015 júniusában a **4. osztály** három napot töltöttünk a **Fecskeház**ban a honismeret és az állattan epochához kötődően. Honismeret órákon Debrecenről és környezetéről tanultunk; **a puszta és a város történetéről és jelenéről**. Állattan órákon pedig elsősorban a környékünkön élő **őshonos fajokról**, összehasonlítva felépítésüket, jellegzetességeiket, specializáltságukat az emberrel.

Az erdei iskola első napján a **Hortobágyi Halastó**hoz kirándultunk kisvasúttal. Már az út is különleges élmény volt számunkra. Megérkezésünk után madarász–segítőnk végigvezetett minket a nádasban a gyönyörűen kiépített tanösvényen a megfigyelő helyig. Innen – a távcső segítségével – láthattuk a szigeten fészkelő **madárfajokat**, és – a gyerekek legnagyobb örömeire és meglepetésére – a csónakon odatelepített „fünyíró” kecskéket is, amelyek kíváncsian szemléltek minket.

Délután a környék bejárása után a Fecskeház hatalmas udvarán díszletet festettünk, színdarabot próbáltunk és sokat játszottak a gyerekek.

Másnap **pusztai szekerezés** következett. Közelről láthattuk az őshonos fajokat: a **bivalyokat**, a **szürkemarákat**, **rackajuhokat**, **mangalicákat**; a visszatenyésztett **őstulkokat**, és a híres **hortobágyi ménest**. A gyerekek még sokáig emlegették, ahogy a kíváncsi kismalacok újra- és újra „lerohanták” a legelésző és morcos bivalycsordát, vagy ahogy filmforgatásba csöppentünk a csikósbemutató alatt. Később megcsodálhattuk, hogy a lovak hátáról leugorva hogyan fogja vissza a csikós az éppen betanítás alatt lévő szélső ló hibája miatt száguldásba kezdő négyest.

Délután a **Hortobágyi Vadspark**ba látogattunk, ahol újabb állatfajokkal ismerkedhettünk meg: a **Przewalski lovakkal**, a **vadszamarakkal**, **sakállal**, **farkasokkal**, **rókákkal**, **vadmacskákkal**, **őzekkel**, **keselyűkkel**, **sasokkal**. Ezt a látogatást a mai napig emlegetik a gyerekek; mindenki örökbe szeretett volna fogadni legalább egy állatot.

A harmadik nap csomagolással indult, és egy hosszú vándorúttal folytatódott, át a **Kilenclukú hídon** a **Látogatóközpontig**. Itt különféle **kiállításokat** néztünk meg idegenvezetőnk segítségével. Megismerkedtünk a Hortobágy múltjával, mesterségeivel, és sok új információt hallhattunk az állatokról is.

A vonatra azzal a fogadalommal szálltunk fel, hogy visszajövünk még.

5. osztály elején, szeptember 29-én látogattunk el újra a Hortobágyra, Mihály-napi bátorságpróbánkat gyönyörű természeti környezetbe helyezve. A játékok végeztével, a szabad téri lakomázás után a mi osztályunk a **Madárkórház**ba ment.

Itt sokat hallhattunk a sérült madarokról, gyógyításukról, s megfigyelhettük a gyógyult példányokat a kinti röpdékben. Legnagyobb élményeink: a szelíd egerészölyv, „aki” a nagy röpdé bejáratánál „beszélt” hozzánk; Negro, a beszélő holló; és a baglyok, közülük pedig Bagzi, az ember által felnevelt szelíd fülesbagoly.

Később, az állatok világnapján Katinka, az **egerészölyv** jött el gondozójával az iskolánkba. Ő az egyetlen annyira szelíd madár ma Magyarországon, hogy a gyerekek kezére ülhet, felettük elröpülhet. Mindannyiunknak hatalmas élmény volt ennyire közeli kapcsolatba kerülni egy ragadozó madárral!

Az osztályból két kisfiú a Madárkórházban tett látogatásunk óta visszajár önkéntesként: segítenek az etetésben, gyógyításban.

Olyan mély benyomásokat szereztünk a kirándulások alatt, olyan jóleső kötődés alakult ki bennünk a „mi Hortobágyunk” iránt, hogy szeretnénk legalább évente visszalátogatni a megismert helyekre, állatokhoz, ill. felfedezni a még ismeretlen területeket, lehetőségeket.

Interaktív epochális oktatás a Hortobágyon – 2015. 09. 29.
2015/2016 tanév 6. osztály

Kotormán Márta – osztálytanító

A 6. osztály a Szent Mihály-napi programokhoz kapcsolódva találkozott a **puszta világgal** és a **Hortobágy folyó vízparti növényeivel**.

Az ünnep megélése mellett a pályázat lehetővé tette, hogy a gyerekek a **táj múltjával**, a régi és mai **hortobágyi foglalkozásokhoz** kapcsolódó **tárgyakon** keresztül is találkozzanak a világ örökségével. A nap élményei a tavalyi földrajz epochánkon szerzett ismereteiket jól kiegészítették, megerősítették. A kiállítások és a hozzá készült feladatlap feladatainak megoldása közben az ismereteiket új módon mélyíthették el. A tárgyakon megjelenő díszítőelemeket korábban is ismerték, de ez alkalommal gazdagíthatták formatárukat.

Az **agyagból** készült **szürkemarha gulya** elkészítése közben a korábbi év biológia tanulmányai elevenedhettek meg. A **kilenclyukú híd** megformázása fontos építőelem szerkezeti átgondolására adott alkalmat. Így a történelem tanulmányaikhoz (az antik Róma technikai újításai – boltív szerkezete) is kapcsolta a tájat, a kirándulást.

Interaktív epochális oktatás a Hortobágyon – 2015. 09. 29.
2015/2016 tanév 7. osztály

Interaktív epochális oktatás a Hortobágyon – 2015. 10. 16.
2015/2016 tanév 7. osztály

Varga Ildikó – osztálytanító

Szent Mihály-naphoz kötődő kirándulás – 2015. 09. 29.
Hortobágy, Hortobágy-Kónya-Balmazújváros

A 6., 7., 8. osztály önállóan, csoportmunkával, az iskola múzeumpedagógus munkatársa által szerkesztett **múzeumpedagógiai feladatlap** alapján dolgozta fel a **Pásztormúzeum**, a **Körszín** és a **Hortobágyi csárda** múzeumának anyagát.

A feladatlapokat a kirándulás után közösen megbeszéltük, megnéztük, értékeltük. Egy, a múzeumi élményekről, tapasztalatokról szóló beszélgetéssel zártuk le a múzeumpedagógiai folyamatot.

A múzeumlátogatás után a 7. és a 8. osztály kerékpártúrát szervezett Hortobágy-Kónyán át Balmazújvárosra.

A kirándulás célja az volt, hogy a tanulók viszonylag zavartalan körülmények között (kiépített út de kis forgalom) ismerkedhessenek a **hortobágyi élőhely-típusokkal**: pl. természetes erdő, a legelő, a mezőgazdaságilag művelt területek, a kisebb tanyás településforma, a kaszáló, vizes élőhely.

Interaktív epochális oktatás a Hortobágyon – 2015. 10. 16.
Hortobágy, Fekete-rét (Góréstanya); Meggyes csárda

A 7. osztály a **magyar és csillagászat epochájához** kapcsolódóan látogatott el a **Góréstanyára**. A Hortobágy ezen területe igen elszigetelt, 4 km-re van a közúttól, körülötte nem találhatóak települések. Így különösen alkalmas a zavartalan **csillagászati megfigyelésekhez** a fényszennyezés hiánya miatt.

A program: naplemente, napfelkelte nézése, a csillagos égbolt és a Hold megfigyelése. A csillagászathoz kapcsolódó kísérletek segítségével ismerkedtünk a Nap, Hold, bolygók, csillagok működésével. A tanya melletti kunhalom kiváló magaslati helynek bizonyult megfigyeléseinkhez.

A csillagászati téma mellett ezen a kiránduláson folytatódott a **hortobágyi élőhely-típusok** megismerése.

A Fekete-rét madármegfigyelő betekintője, pallóútja segítségével átfogó képet a **mocsarak élővilágáról**.

A területet bejáró kirándulások alatt megismertük a **Fekete-rét jellegzetességeit** (talajtípus, növényzet, állatvilág).

A kirándulás során folytatódott a Hortobágyhoz kapcsolódó **múzeumpedagógiai munka** is. Ezúttal a Megyes csárda csárdamúzeum kiállítótereiben végeztek csoportos munkát a gyerekek a csárda megismerése után.

Bejártuk a **történelmi sóút** egy szakaszát, szakvezetés segítségével megismerkedtünk a **hortobágyi csárdák történetével, jellegzetességeivel**.

Kézműves órák a Hortobágyról 2014/2015 és 2015/2016 tanév

Nagy Imre – kézműves tanár

Több osztállyal is kapcsolódtam a pályázat célkitűzéséhez. **Megismerni és megismertetni** másokkal is a **helyi értékeket, a közeli világhíres puszta világát**.

A **3. osztályosokkal** a 2014-2015-ös tanév végén jártunk a Hortobágyon, ahol a **Pusztai Állatparkot** látogattuk meg. Nagy élmény volt számukra a sok már ismert és a még több újonnan megismert Hortobágyon is **honos állatfajta**, amelyeket testközelből figyelhetek meg. Annyira magával ragadta őket az élmény, hogy ősszel – kérésükre – újra ide tettünk látogatást. A feladat az érzelmi ragaszkodás mellett az alapos megfigyelés volt. Mindenki választott egy állatot, majd visszaérve az iskolában le is kellett **rajzolni**, majd délutánként **agyagból megformázni**. Ebben a tanévben kezdenek ismerkedni az agyaggal, de sokan már most nagyon kifejező állatokat készítettek, amiket a közös iskolai kiállításon be is mutattunk.

A **6. osztállyal** nagy fába vágtuk a fejszénket. A római epochához kicsit kapcsolódva (vízvezeték, úthálózat) elkészítettük a híres **kilenclyükű híd** makettjét **agyagból**, ahol a formázáson és a megjelenítésen túl (figyelni az arányokra) a közös munka volt a fontos. Kezdetben mindenki egy-egy pillért épített, majd összekapcsolódott a mellette állókkal. Ez a mozzanat – az egyénből a közöshöz való csatlakozás – fontos momentuma a közösségépítésnek. Előtte (még 5. év végén) gömbformából kiindulva elkészítettük az előzőleg élőben is megtekintett méltán híres **hortobágyi szürkemarhát** is, ami az állattan epochához kapcsolódott. Közben sok történetet hallgattunk / meséltem a régi és a mai Hortobágyról, amit érdeklődve hallgattak.

A **7. osztállyal** a **pásztorfaragások** világába próbáltunk betekinteni a kézműves órákon. Most ismerkedtek meg az ékrovás technikájával (amit előzőleg a Pásztor múzeumban is megfigyelhetek). Egy kis **medál** elkészítése volt a cél, ami többüknek feladta a leckét, de kitartóan küzdöttek az anyaggal, és elismerően nyilatkoztak a múzeumban látott tárgyak készítőiről, miután megtapasztalták, hogy ez egyáltalán nem olyan egyszerű, mint gondolták.

A **8. osztályosoknál** az egyik tantervi feladat agyagozás órákon az **emberek közti kapcsolatok** megjelenítése. Ehhez én alapul **Somogyi Árpád** a kilenclyükű híd szomszédságában álló **köztéri szobrait** választottam, amelyeket 3-4 fős csoportokban készítettek el az órák során. A fényképek által nyújtott segítségen túl élőben is megnézték az alkotásokat nagyjából a folyamat félidejében, ami újabb lendületet adott nekik a fényképeken nem jól látható részletek kidolgozásában. A kész alkotásokat a közös kiállításon mutattuk be a nagyszámú érdeklődőnek.

Köszönet a lehetőségért a támogatóinknak.

14. A támogatási szerződésben előírt általános és egyedi feltételek teljesítésének ismertetése:

[Szükség szerint a Beszámoló melléklete. Az egyes, a programra vonatkozó általános előírás, illetve a programmal kapcsolatban a szerződésben meghatározott egyedi feltételek teljesítésének bemutatása, ismertetése, adott esetben mellékletekkel kiegészítve.]

Az alábbi tevékenységek a szerződésben foglaltak szerint teljesültek.

Elkészült az ismeretterjesztő kiadványunk. A 12 oldalas naptár egyik oldalán a Hortobágy élővilágának, tájképének, tárgyi kultúrájának rajzos-festett feldolgozása szerepel. Másik oldalon foglalkoztató feladatok, melyeket szakértők bevonásával, a Bocskorszj Társaság és a Hortobágy Természetvédelmi Egyesület segítségével dolgoztunk ki. Ennek következtében nem csak a Hortobágy bemutatása és az ottani hagyományok, természeti kincsek kerültek bemutatásra, hanem a környezeti neveléshez köthető játékos ismeretterjesztésre is sort kerítettünk. A kiadvány célja a figyelemfelhívás a természeti kincseinkre, melyet a Hortobágy képvisel, s annak ösztönzése, hogy az ökoiskolák és a környezeti nevelésre fajsúlyt fektető Waldorf-iskolák is látogassanak el a Hortobágyra, a szabadban, innovatív módon ismerkedjenek meg ezekkel a természeti és kulturális kincsekkel.

Az 500 db foglalkoztató kiadványt a pedagógusok és a Bocskorszj Társaság együtt állították össze, melyből ajándék példányokat adtunk a gyerekeken és tanárokon felül az ökoiskoláknak és Waldorf-iskoláknak is.

Idén is megrendezésre került 2015. szeptember-október havi Szent Mihály-napi ünnepünk az iskola és hagyományörző civil szervezetek részvételével. A Bocskorszj Társaság vezetésével interaktív természetismereti foglalkozásra került sor, melynek fő témája a Hortobágy élővilága volt. Az ökoterebben Hortobágyról szóló filmeket vetítettünk. A Természetvédelmi Egyesület fényképeit és az osztályok tanulmányútjai során készült alkotásokat, verseket, riportokat, festményeket egy kiállítás keretén belül tártuk az érdeklődők elé.

Pályázatunk egyik fő célja volt a tanulandók megélése, az epochális oktatásunkhoz kapcsolódó interaktív módon való tanulás. A komplexitás, a tantárgyak közti összefüggések felismerése-megélése leginkább a valódi kimozdulások, a hortobágyi kirándulások során szakavatott vezetőktől hallott új ismeretek birtokbavételével váltak leginkább érthetővé. A pályázat keretében iskolánk több alkalommal is ellátogatott a Hortobágyra, évfolyamonként más téma és terület felölelésével. A program keretén belül két alkalommal is szerveztünk erdei iskolát a Hortobágyra, így közelebbről megismerkedtünk az élővilággal és különböző programokon, kiállításokon vettünk részt. A Mihály-napi kiránduláson a gyerekek kívánságára újra a Madárparkba mentünk az 5. osztállyal együtt. Végre száraz időben jutottak a röpdébe is, így jobban tudták figyelni a madarakat, és elmélyülten figyelték kívülről, a kémlelőhelyekről is a különböző állatokat.

A pályázathoz kapcsolódó fényképek megtekinthetők a <http://napraforgoiskola.hu/palyazatok-es-projektek/> oldalunkon.

„WALDORF ISKOLA A HORTOBÁGYON” – A SZÁMOK TÜKRÉBEN

	Tervezett költség	Megvalósult költség	Eltérés
1. Személyi kifizetések és járulécai:	127.000 Ft	127.034 Ft	+34 Ft
2. Belépőjegyek:	160.000 Ft	191.930 Ft	+31.930 Ft
3. Kirándulások útiköltsége: (100.000 Ft + 300.000 Ft + 150.000 Ft)	550.000 Ft	474.900 Ft	-75.100 Ft
4. Erdei iskola egyéb költsége:	142.000 Ft	120.290 Ft	-21.710 Ft
5. Kiadvány előállítási költsége:	100.000 Ft	100.000 Ft	0 Ft
6. Fellépők, előadói díjak:	100.000 Ft	114.080 Ft	+14.080 Ft
7. Epoqueoktatás anyagköltsége:	240.000 Ft	255.655 Ft	+15.655 Ft
8. Kiállítás anyagköltsége:	180.000 Ft	215.385 Ft	+35.385 Ft
9. Naptár-foglalkoztató nyomdaköltsége:	300.000 Ft	299.720 Ft	-280 Ft
10. Kiállítás szervezési költsége:	100.000 Ft	100.006 Ft	+6 Ft
ÖSSZESEN:	1.999.000 Ft	1.999.000 Ft	

A „3. Kirándulások útiköltsége” költségvetési soron fennmaradó **75.100 Ft**-os összeggel a „2. Belépőjegyek” soron keletkező **31.930 Ft**-os többletköltséget, a „6. Fellépők, előadói díjak” költségvetési soron keletkező 14.080 Ft-os többletköltségből **7.785 Ft**-ot, a „8. Kiállítás anyagköltsége” soron keletkező **35.385 Ft**-os többletköltséget egyenlítettünk ki az összegek átcsoportosításával.

A „4. Erdei iskola egyéb költsége” költségvetési soron fennmaradó **21.710 Ft**-os összeggel a „7. Epoqueoktatás anyagköltsége” költségvetési soron keletkező **15.655 Ft**-os többletköltséget és a „6. Fellépők, előadói díjak” soron keletkező 14.080 Ft-os többletköltségből **6.055 Ft**-ot egyenlítettünk ki az összegek átcsoportosításával.

A „9. Naptár-foglalkoztató nyomdaköltsége” költségvetési soron fennmaradó **280 Ft**-os összeggel a „1. Személyi kifizetések és járulécai” soron keletkező **34 Ft**-os többletköltséget, a „6. Fellépők, előadói díjak” soron keletkező 14.080 Ft-os többletköltségből **240 Ft**-ot és a „10. Kiállítás szervezési költsége” soron keletkező **6 Ft**-os többletköltséget egyenlítettük ki a költségek átcsoportosításával.

1. Személyi kifizetések és járulécai: A pályázatnak köszönhetően nagy álmunk vált valóra a 2016. évi foglalkoztató-naptár kiadványunk megalkotásával. 3 fő a kiadvány összeállításában, anyaggyűjtésében vett részt, a személyi kifizetésükre szánt összeget 34 Ft-tal léptük túl, melyet a „9. Naptár foglalkoztató nyomdaköltsége” költségsoron fennmaradó összegből egyenlítettünk ki.

2. Belépőjegyek: A Hortobágyi Nemzeti Park területére, múzeumaiba, kiállításaira, programjaira szóló belépőjegyekre 1.930 Ft-tal több költség merült fel a tervezettnél. Ezt a „3. Útiköltség” soron fennmaradó összegből egyenlítettük ki.

3. Útiköltség: 2 osztályunk erdei iskolán vett részt a Hortobágyon, melynek tervezett összköltségét (142.000 Ft) meghaladtuk, azonban az útiköltségből való 75.100 Ft-os megtak-

arítást az „2. Belépőjegyek” a „6. Fellépők, előadói díjak” finanszírozása mellett az epocha-oktatás anyagköltségére és a „8. Kiállítás anyagköltségére” fordítottuk.

4. Erdei iskola egyéb költsége: 2 osztályunk erdei iskolán vett részt a Hortobágyon, melynek tervezett összköltségét (142.000 Ft) nem értük el, így a fennmaradó összegből a „7. Epocha-oktatás anyagköltségét” és a „6. Fellépők, előadói díjak” költségeire fordítottuk.

5. Kiadvány előállítási költsége: A kiadvány digitális szerkesztésére-tervezésére kalkulált 100.000 Ft-os összeget az általunk választott nyomda elfogadta. Nekik köszönhetően a naptárból a megálmodott 500 db-os példányszámot is megkaptuk. Más nyomdai ajánlatok költségeit nem tudtuk volna vállalni, viszont a Pressair Bt. anyagköltség áron vállalta a nyomtatást, mivel rokonszenveznek a pályázat célkitűzéseivel és a Waldorf-szellemiséggel.

6. Fellépők, előadói díjak: A fellépőkre és előadókra tervezett összeget 14.080 Ft-tal meghaladtunk, melyet az „3. Útiköltség”, a „4. Erdei iskola egyéb költségeire” és a „9. Naptár-foglalkoztató nyomdaköltsége” sorokra csoportosítottunk át.

7. Epochaoktatás anyagköltsége: Pályázatunk lehetővé tette, hogy iskolánk valamennyi osztálya (néhányik több alkalommal is) hortobágyi tanulmányúton vegyen részt, majd az ott szerzett élmények rajzos-festett feldolgozása az epochaoktatás keretein belül valósult meg, az erre szánt összeget 15.655 Ft-tal léptük túl, melyet a fennmaradt „4. Erdei iskola egyéb költségeiből” finanszíroztunk.

8. Kiállítás anyagköltsége: Szent Mihály-ünnepünk kapcsán a hortobágyi élményanyagokból kiállítást szerveztünk, melynek tervezett 180.000 Ft-os anyagköltségét 35.385 Ft-tal haladtuk meg. Ezt az útiköltség soron fennmaradt összegből finanszíroztuk meg.

9. Naptár-foglalkoztató nyomdaköltsége: A pályázatnak köszönhetően nagy álmunk vált valóra a 2016. évi foglalkoztató-naptár kiadványunk megalkotásával. A kiadvány nyomtatására kalkulált 300.000 Ft-os összeget az általunk választott nyomda elfogadta. Nekik köszönhetően a naptárból a megálmodott 500 db-os példányszámot is megkaptuk. Más nyomdai ajánlatok költségeit nem tudtuk volna vállalni, viszont a Pressair Bt. anyagköltség áron vállalta a nyomtatást, mivel rokonszenveznek a pályázat célkitűzéseivel és a Waldorf-szellemiséggel. A nyomdaköltségből fennmaradt összeget a fellépőkre, személyi kifizetésekre és a kiállítás szervezési költségére fordítottuk.

10. Kiállítás szervezési költsége: Szent Mihály-ünnepünk kapcsán a hortobágyi élményanyagokból kiállítást szerveztünk, melynek tervezett 100.000 Ft-os szervezési költségét csupán 6 Ft-tal léptük túl. Ezt „9. Naptár-foglalkoztató nyomdaköltsége” soron fennmaradt összegből finanszíroztuk.